

Keskusta

Elämänkaariajattelua eläkeuudistukseen – Keskustan linjauksia

1. Saatteeksi – miksi Keskusta pohtii työuria ja eläkeuudistusta?

Voimme olla iloisia ja ylpeitä siitä, että suomalaiset elävät yhä pidempään. Eliniän pidentyminen on paras kiitos aiemmille sukupolville siitä, että on tehty oikeita asioita oikeaan aikaan. Terveellisempi ruoka, elintason parantuminen ja hyvinvoinnin lisääntyminen ovat lisänneet elinvuosiamme. Taustalta löytyvät konkreettiset asiat: neuvolatoiminta, rokotusohjelmat, kansanterveyslaki, Pohjois-Karjala-projekti ja peruskoulu.

Samaan aikaan kun tietoisuus ihmisten pidentyneestä elämäkaaresta ilahduttaa meitä, mieliämme painaa huoli Suomen tulevaisuudesta. Miten ratkaisemme työttömyyden ja toisaalta, miten turvaamme osaavan työvoiman saannin? Mistä syntyy uutta kasvua? Miten huolehdimme palveluiden rahoituksesta? Miten saamme julkisen talouden kuntoon?

Ongelma ei ole niinkään se, että ikäihmisiä on enemmän ja he elävät pidempään, vaan se, että työssä on liian vähän ihmisiä. Kun kaikki isot asiat kiertyvät toisiinsa, on meidän tehtävä uudistuksia, joilla edistämme työssäkäyntiä ja pidempiä työuria. Ylätaason rakenneongelmat eivät kuitenkaan ratkea vain ylhäältä käsin ohjaten ja lakeja säätämällä. Ikään ja elämänvaiheeseen katsomatta ihmisten on koettava oma elämänsä merkitykselliseksi ja tärkeäksi. Kun kokee olevansa arvostettu ja hyväksytty, myös asenne elämään, tekemiseen ja työhön kohenee.

Eläkeuudistusta tarvitsemme siksi, että eläkkeiden

taso on turvattava tuleville sukupolville. Katseen on oltava vähintään 2050-luvun jälkeisessä ajassa. Mikäli emme tartu toimeen, merkitsee se sitä, että nyt käytössä oleva elinaikakerroin tulee pienentämään eläkkeiden tasoa merkittävästi.

Eläketurvaan liittyvät kysymykset koskettavat ja kiinnostavat kaikkia. Niin pitääkin. On tärkeää, että eläkeasioista käydään vilkasta ja avointa kansalaiskeskustelua. Tarvitsemme selkokielistä puhetta eläkkeistä ja eläkejärjestelmästä. Myös puolueiden ja poliitikkojen on osattava kertoa miksi eläkeuudistusta tarvitaan, millainen on tulevaisuuden eläketurva, miten uudistus vaikuttaa sukupolvien väliseen tulonjakoon ja julkiseen talouteen.

Keskusta ei halua kilpailla työmarkkinajärjestöjen tai eläkematematiikkojen ja -asiantuntijoiden kanssa eläkeuudistuksen yksityiskohdista. Sen sijaan pidämme tärkeänä, että keskustalla on pohdittu yleislinjaus eläkeuudistuksen suunnasta ja sisällöstä. Haluamme haastaa muut puolueet keskustelemaan työelämästä, työssä jaksamisesta, työurien pidentämisestä ja eläkeuudistuksesta.

Koko elämänkaari ratkaisee

Suomalaisten elämänkaari on keskimäärin lähes 80 vuotta. Ihminen on kokonaisuus ja eletyt vuodet kulkevat aina mukana. Eläkkeelle siirtyminen ja eläkkeellä oloaika ovat aiemmin eletyn elämän jatku-moa. Ihmisen elämänkaareissa turvallinen lapsuus ja nuoruus, koulutus ja osaaminen, hyvät ihmissuhteet, elämän mielekkyys ja motivoiva työ luovat perustan pidemmälle työuralle ja onnistuneelle eläkkeelle siirtymiselle.

Mielestämme tavoiteltava eläkeuudistus nojaa elämänkaarijatteluun. Kyse ei ole vain eläkkeelle jäämisen ikärajoista. Kyse on syvemmin ihmisen hyvinvoinnista, työkyvystä, jaksamisesta ja työelämän laadusta.

Työuria tarkastellaan usein vain eläkkeelle siirtymisiin perusteella ja jätetään huomaamatta ihmisen koko työssäolo aika. Toteutunut työuran pituus oli vuonna 2011 keskimäärin 32-33 vuotta ja vanhuuseläkkeelle siirtyneiden työura lähes 36 vuotta. On hyvä tiedostaa, että korkeasti koulutetut menevät työhön myöhemmällä iällä kuin matalamman koulutuksen saaneet. Usein ammattinaisten ja -miesten työt ovat raskaampia kuin korkeakoulutettujen työt. Eläkeuudistusta tehtäessä on syytä pohtia, voidaan-ko ihmisten työurien erilaisuutta ja pituutta huomioida nykyistä paremmin.

Keskusta haluaa edistää myönteisiä asenteita ikään-tyneisiin ja osatyökykyisiin työntekijöihin. Haluamme tukea ihmisten osallisuutta ja jokaisen oikeutta omien voimavarojensa mukaiseen työhön ja toimintaan. Emme usko eläkeuudistukseen, joka tavoittelee vain mekaanista vanhuuseläkeiän korotusta.

Työurien pidentämisessä tarvitaan samaan suuntaan vaikuttavia toimia koko ihmisen elämänkaaren ajan. Suuri huomio on laitettava nuorten hyvinvoinnin vahvistamiseen. Nuorisotakuu on oikeilla jäljillä. On kuitenkin kysyttävä, että ovatko nyt esitetyt toimet riittävät turvaamaan nuorten kiinnittymisen ja innostuksen elämään ja yhteiskuntaan? Edelleen alle 30-vuotiaista nuorista kuusi saa joka päivä eläkepäätöksen.

Nuorisotakuu ei ole kyennyt taittamaan nuorisotyöttömyyttä, vaan työttömyys nuorten piirissä on edelleen kasvanut. Myös kasvava akateeminen työttömyys tuo haasteensa työurien pidentämiselle.

Keskusta on käsitellyt nuorten hyvinvoinnin lisäämistä ja syrjäytymisen ehkäisyä erityisesti puolueen nuorisoverkoston (kansanedustaja Tuomo Puumala) ja työelämä- ja tasa-arverkoston (kansanedustaja Aila Paloniemi) laatimissa asiakirjoissa.

2. Mitä ovat tulevaisuuden työurat?

Työn merkitys on muutoksessa. Toimeentulon turvaamisen rinnalla työ luo elämään merkityksellisyttä, sosiaalisia suhteita ja tarjoaa mahdollisuuden itsensä kehittämiseen ja uuden oppimiseen.

Kun aiemmat ikäluokat arvostivat työssä pysyvyyttä ja vakautta, nyt työelämään tulevista nuorista aikuisista osa haluaa työltään vaihtelua ja jopa elämyksellisyyttä. Osa nuorista saattaa myös arvottaa itsensä kehittämisen tärkeämmäksi kuin sitoutumisen työnantajaan. Moni kaipaa työuraansa taukoja ja joustoja jo työelämässä, ei vasta työuran jälkeen.

Tällä hetkellä realismia kuitenkin on, että suurelle osalle työelämään siirtyvistä nuorista tarjolla ei ole kuin lyhytkestoisia ja usein määräaikaisia työsuhteita.

On syytä nostaa esille työura-käsitteen ongelmallisuus sekä vaikeus ennakoida tulevien vuosikymmenien työurien sisältöä. Käsitteenä työura on putkimainen ja latistava: kun aloitat uran, sinun on urassasi kestettävä ja siinä mahdollisimman pitkään siniteltävä. Myös Työterveyslaitos on peräänkulluttanut työura-käsitteen uudelleen määrittämistä. Laitoksen asiantuntijoiden mukaan kyse on lopulta siitä, haluaako, pystyykö, voiko ja saako ihminen olla työssä vai työelämän ulkopuolella.

Tulevaisuuden työurien sisältö liittyy laajemmin työn ja työmarkkinoiden muutokseen. Työurat ovat jatkossa yhä vähemmän ennustettavia. Yhä useampi kokoaa työuransa erilaisista työtehtävistä useammalta työnantajalta. Kuinka paljon lisäännyy omaa työtään yrittäjinä tekevien määrää? Miten teknologiaharppaukset ja digitalisoituminen vaikuttavat työelämään ja työnkuvaan? Miten laajassa mittakaavassa robotit ja keinoäly korvaavat ihmisten työpanosta?

Näkymä on, että uudet työpaikat syntyvät eri aloille kuin missä nyt on laaja työttömyys. Kun suorittava työ vähenee ja työsuhteet monimutkaistuvat, mistä koostuu jatkossa ihmisen työura ja ansaintaperusteinen eläketurva? On mahdollista, että tulevaisuuden työn muutos vaatii nyt valmisteilla olevan eläkeuudistuksen jälkeen heti perään uuden eläkeuudistuksen.

Suomen teollisuuden rakennemuutos ja esimerkiksi Nokian luopuminen matkapuhelinten valmistuksesta antavat meille haalean kuvan siitä, millaisia muroksia edessämme voi olla. Tulossa olevien uusien

tilanteiden edessä ei saa antautua. Meidän pitää hakea uudet kestävätkasvualat, jotka tarjoavat suomalaisille työtä.

Yhteiskunnan ollessa pysyvässä muutoksessa meidän on huolehdittava työntekijöiden rinnalla yrittäjien ja maatalousyrittäjien yhä monimuotoisemmista ja ennakoimattomista työurista. Yrittäjyyteen rohkaisemiseksi ja uusien yritysten syntymiseksi on turvattava yrittäjän asiallinen sosiaali- ja eläketurva.

On vaikea arvioida miten paljon uudet sukupolvet tulevat jatkossa työskentelemään osin tai kokonaan ulkomailla. Eläketurvan kokoaminen useammasta lähteestä ja useammasta eläkejärjestelmästä vaatii yhteensovittamista. On huolehdittava siitä, että yksilötasolla yhteensovitus toimii, mutta samalla varmistettava ettei Suomi jää ”maksumieheksi”.

Sosiaali- ja eläketurvan sekä ansiotulojen yhteensovittaminen on tehtävä nykyistä joustavammaksi ja kannustavammaksi. Työn luonteen ja merkityksen muutokset vaativat lainsäädännön muutoksia. Osatyökykyisille on mahdollistettava toimintakykyssä mukainen työn vastaanottaminen. Eläketulojen lisäksi on mahdollistettava muiden tulojen ansaintamahdollisuus.

Meillä on oltava valmius uudistaa sosiaaliturva- ja eläkejärjestelmää siten, että perusturva ja eläkkeiden taso turvataan aina luotettavasti muuttuipa työ ja työmarkkinat millä tavalla tahansa. On oivallettava, ettei mikään järjestelmä ole pysyvä. Eläkejärjestelmän on oltava luotettava, mahdollisimman ennakoitava ja ymmärrettävä. Päätöksien tulee kantaa vuosikymmenien päähän. Tehtyjä ratkaisuja on arvioitava ajassa ja tarvittavia muutoksia toimeenpantava ripeästi.

3. Taustaa eläkkeistä, eläkejärjestelmästä ja eläkkeelle siirtymisestä

Suomen eläkejärjestelmä rakentuu työ- ja kansaneläkejärjestelmiin. Kansaneläkkeellä haluttiin turvata jokaiselle yli 65-vuotiaalle maassa asuvalle eläketurva. Ansaintaperiaatteeseen perustuva työeläkejärjestelmä luotiin vuonna 1962. Se koostuu yksityisestä ja julkisesta sektorista. Ajan kuluessa järjestelmiä on pitkälle yhdenmukaistettu. Yksityisellä sektorilla työskentelee kolme neljäsosaa työvoimasta.

Kansaneläkejärjestelmän merkitys on siinä, että sen kautta on pystytty turvaamaan erityisesti niiden kansalaisten perusturva, joille ei ole kertynyt ansiotulojen perusteella eläketurvaa. Vielä parikymmentä vuotta sitten suurin osa kansaneläkkeen saajista oli iäkkäitä naisia. Tälle vuosituhannelle siirryttäessä työikäisten ja työkyvyttömiä miesten osuus kansaneläkkeiden saajissa on kasvanut. Vuonna 2011 perusturvajärjestelmää täydennettiin ottamalla käyttöön takueläke.

Yrittäjien eläketurva on järjestetty yrittäjien eläkelain, YEL:n, mukaan. Yrittäjällä on velvollisuus ottaa eläkettä kerryttävä vakuutus, kun vuotuinen vahvistettu työtulo ylittää 7 300 euroa.

Maataloudessa työskentelevien eläketurva perustuu maatalousyrittäjien eläkelakiin, MYEL:iin. Ennen varsinaista vanhuuseläkettä (63-68 vuotta) maataloudesta luopuvalla on mahdollisuus tietyn edellytyksin luopumistukeen sukupolvenvaihdostilanteissa. Luopumistuen tavoitteena on edistää tilan siirtoa nuoremmille maatalousyrittäjille. Luopuja voi päästää tuen piiriin 59 vuoden iässä. Luopumistuki ei ole osa työeläkejärjestelmää, vaan keino edistää maatalouden rakennekehitystä, jotta nuoremmat voisivat siirtyä nopeammin maatalousyrittäjiksi.

MYEL-vakuutus koskee nykyään myös apurahansaajia, joille on myönnetty Suomesta taiteelliseen tai tieteelliseen toimintaan tarkoitettu apuraha.

Enemmän eläkeläisiä kuin koskaan aiemmin

On arvioitu, että joka toinen 2000-luvulla syntynyt tyttö elää 100-vuotiaaksi. Elinikä on kasvanut 1-2 vuotta vuosikymmenessä. Eliniän kasvun myötä eläkkeellä oloaika on kasvanut. Terveiden ja Hyvinvoinnin Laitoksen mukaan toimintakykyiset vuodet kasvavat samaa vauhtia kuin elinikä.

Suomessa ei ole koskaan aiemmin ollut yhtä paljon eläkkeen saajia kuin tänään. Eläketurvakeskuksen mukaan vuoden 2012 lopussa Suomessa oli lähes 1,5 miljoonaa eläkkeen saajaa. Heistä vanhuuseläkkeellä oli lähes 1,2 miljoonaa. Työkyvyttömyyseläkkeellä oli 251 000 henkilöä. Vain Kelalta eläkettä saavia on 103 000 henkilöä.

Vuonna 2013 työeläkkeelle siirtyi 73 300 henkilöä, yli 4000 enemmän kuin edellisenä vuonna. Työeläkkeelle siirtyneistä yli 50 000 henkilöä siirtyi suoraan vanhuuseläkkeelle. Varhennetulle vanhuuseläkkeelle siirtyi 2700 henkilöä, työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyi 20 300 henkilöä ja 650 maatalouden erityiseläkkeelle. Osa-aikaeläkkeelle siirtyi viime vuonna 5000 henkilöä, mutta heitä ei lasketa eläkeläisväestöön. Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneisyydessä ei tapahtunut edelliseen vuoteen nähden merkittäviä muutoksia. Työkyvyttömyyseläkkeelle siirtyneistä reilusti yli puolella syynä oli tuki- ja liikuntaelinsairaudet ja mielenterveydelliset syyt.

Työeläkkeiden rahoitus

Työeläkevakuutettuja on yli 3,5 milj. henkilöä. Nyt työssä olevien palkoista perittävillä maksuilla kustannetaan eläkkeellä olevien eläkkeistä 2/3 ja rahastojen tuotoilla loput. Eläkkeen saajat ovat siis maksaneet etukäteen työuransa aikana yhden kolmanneksen eläkkeistään.

Vuoden 2013 kokonaiseläkemenon oli 26,6 mrd euroa. Tästä Kelan eläkkeitä oli 2,65 mrd euroa, työeläkemenoa 23,4 mrd euroa ja SOLITA-eläkemenon (sotilasvamma-, liikenne- ja tapaturma) 0,5 mrd euroa. Suurten ikäluokkien jäätyä nyt suurimmaksi osaksi eläkkeelle ja työsukupolvien pienentymisen myötä vuonna 2012 työeläkemenon oli yksityisellä sektorilla ensimmäistä kertaa suurempi kuin työnantajilta ja vakuutetuilta kerätyt maksut. Meno ylittää maksun pysyvästi.

Työeläkkeiden rahoitus koostuu työntekijöiden ja työnantajien työeläkevakuutusmaksuista ja rahastoinnista. Keskimääräinen vakuutusmaksu on kohonnut vuosikymmenien aikana jyrkästi. 1960-luvulla vakuutusmaksu oli alle 5 % ja 2000-luvulla tultaessa maksu oli kipunut yli 20 prosentin. Tänä vuonna maksu on 23,6 % palkkasummasta. Työntekijän osuus on alle 53-vuotiaiden osalta 5,55 % ja yli 53-vuotiailla 7,05 %. Työnantajien keskimääräinen TyEL-maksu on 17,75 %.

Yrittäjien eläkevakuutusmaksut ovat 23,3 % ja 24,8 % vuotuisesta työtulosta. Viljelijän MYEL-vakuutusmaksu on noin 14 % vuotuisesta työtulosta. Yrittäjien ja maatalousyrittäjien eläkkeissä osan kustannuksista maksaa valtio.

Kuntasektorin eläkkeiden rahoitus perustuu vakuutusmaksuihin ja eläkeperusteisen maksun perimiseen. Myös valtion eläkkeet perustuvat työnteon vakuuttamiseen.

Rahastoinnilla on kerätty merkittävä määrä kansallisvarallisuutta suomalaisten eläketurvan varmistamiseksi. Työeläkkeissä on yksityisen sektorin osalta tehty rahastointia järjestelmän alusta alkaen. Julkisen sektorin eläkejärjestelmissä otettiin rahastointi käyttöön 1990-luvulla suurten ikäluokkien eläkkeelle jäämistä varten.

Eläkevaroja on rahastoitu eri eläkelaitosten ja -yhtiöiden toimesta lähes 160 miljardin euron arvosta. Eläketurvakeskuksen mukaan eläkkeiden rahastointiaste oli vuonna 2012 työeläkejärjestelmässä 21,9 prosenttia. Rahastointiasteella tarkoitetaan eläkevarojen suhdetta karttuneisiin eläkkeisiin.

Yksityisen sektorin työeläkejärjestelmän toimeenpanon hoitavat yksityiset eläkeyhtiöt, eläkesäätiöt ja -kassat. Koko julkisen sektorin eläketurvaa hoitaa nykyään Keva. Kansaneläkkeen ja takuueläkkeen maksaa valtio ja niiden maksuunpanosta vastaa Kela.

Suomessa eläkkeiden rahoitus on vakaalla pohjalla. Luvattuja etuuksia ei pystytä kuitenkaan nykyisellä maksutasolla turvaamaan tuleville polville. Kestävä työeläkemaksujen taso on ETK:n viimeisimpien laskeutumien (10/2013) mukaan yksityisellä sektorilla 25,6 % palkoista. Maksujen korotuksista on sovittu vuosille 2014-2016, mikä turvaa eläkkeiden rahoitusta ja vahvistaa sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta. Vuoden 2016 sovittu maksutaso on 24,4, %.

Eläkkeiden karttuminen ja taso

Eläkkeen karttumaprosentit ovat 18- 53-vuotiaiden osalta 1,5% palkkasummasta, 53-62-vuotiaiden osalta 1,9 % ja ns. kannustinkarttuma 63-68-vuotiaille on 4,5 %. Vanhempainpäivärahalla ja kotihoidon tuella oleville eläkettä karttuu 1,5 %:n mukaan. Alle 55-vuotiaille omaishoitajille eläkettä karttuu 1,5 % ja siitä eteenpäin 2%:n mukaan.

Työstä eläkkeelle siirtyneiden eläkkeiden korvausaste on pysytellyt tähän asti keskimäärin 60 %:n tasolla suhteessa aikaisempiin ansioihin. Keskimääräinen eläke on nyt vajaat 1500 euroa kuukaudessa. Miesten keskimääräinen eläke on 1690 euroa ja naisten 1321 euroa.

Kelan maksaman täyden kansaneläkkeen määrä on yksinasuvalla tänä vuonna 634 euroa ja täysi takuueläke 743 euroa kuukaudessa.

On syytä kantaa huolta eläkeläisten välisistä tuloeroista. Pienituloisten eläkeläisten määrä on kasvanut ja köyhyydestä on tullut entistä pysyvämpää. Köyhyysriski kohdistuu erityisesti kansaneläkkeen ja takuueläkkeen varassa oleviin. Köyhyyttä on eniten yksin asuvien ja erityisesti yksinasuvien, yli 75-vuotiaiden naiseläkeläisten joukossa.

Eläkkeelle siirtyminen

Vuonna 2013 suomalaiset jäivät työeläkkeelle keskimäärin 60,9 vuodeniässä. Eläkkeellesiirtymisiän odote pysyi vuonna 2013 täsmälleen samalla tasolla kuin vuonna 2012. Vanhuuseläkkeelle siirryttiin keskimäärin 63,5 vuoden iässä. Työkyvyttömyyseläkkeelle keskimäärin 52-vuotiaina siirtyneiden määrä pudotti keskimääräisen eläkkeellesiirtymisiän 60 vuoden pintaan. Keskimääräistä eläkkeellesiirtymisikää seurataan 25-vuotiaan eläkkeellesiirtymisiän odotteen avulla. Työllisen ajan odotteen perusteella vuonna 2013 suomalaisen työuran pituus oli keskimäärin 33,9 vuotta. Laskua vuodesta 2012 on 0,3 vuotta.

Valtiolla ja kunnilla on käytössä henkilökohtainen 63-65-vuoden eläkeikä 1940 -1959 syntyneille, joiden palvelussuhde on alkanut vuotta 1993 aiemmin. Työntekijän jatkaessa henkilökohtaiseen eläkeikään asti on hänellä oikeus ennen vuotta 1995 kertyneisiin korkeampiin eläkekarttumiin.

Viime vuosina naisten ja miesten eläkkeelle jäämisissä ei ole enää ollut merkittävää eroa. Aiemmin naiset jäivät eläkkeelle miehiä myöhemmin. Myös-

kään yksityisellä tai julkisella sektorilla työskennelleiden väliillä ei ole isoa eroa: viime vuonna yksityisellä sektorilla odote oli 61,1 vuotta ja julkisella sektorilla 61,5 vuotta.

Suuressa osassa EU- ja OECD-maita on tehty tai ollaan tekemässä päätöksiä eläkeiän korottamisesta seuraavan 10-20 vuoden aikana. Yleisemmin eläkeikä ollaan nostamassa 65-68-vuoteen. Tässä katsannossa Suomen nykyinen 63-vuoden alaikäraja on alhainen.

Ruotsissa on selvitetty (selvitysmies Ingemar Eriksson) keskimääräiseen elinikään sidottua eläkkeen viiteikää. Se tarkoittaisi ikää, johon asti henkilön tulisi työskennellä kumotakseen elinaikakertoimen vaikutuksen. Alustavien tietojen mukaan ruotsalaisen eläkkeelle jäävän viiteikä olisi vuonna 2019 66 vuotta, vuonna 2022 67 vuotta ja vuonna 2038 68 vuotta. Viiteikämallin ongelmana voi pitää sitä, ettei se takaa työurien jatkumista, vaan ihmiset saattavat jäädä eläkkeelleen jo viiteikänsä aiemmin, heti kun se on mahdollista.

4.Vuoden 2005 eläkeuudistuksen arviointia

Vuonna 2005 astui voimaan laaja eläkeuudistus. Tavoitteena oli pidentää työuria 2-3 vuodella. Uudistuksessa luovuttiin 65 vuoden vanhuuseläkkeen alarajasta ja otettiin käyttöön joustava 63 - 68 vuoden eläkkeellesiirtymisikä. Lisäksi varhaiseläkkeelle pääsyä vaikeutettiin olennaisesti lopettamalla kokonaan työttömyyseläkejärjestelmä ja yksilölliset varhaiseläkkeet. Yli 63-vuotiaiden töissä jatkamisen kannustimeksi luotiin erityinen superkarttuma (kannustinkarttuma), jonka mukaan eläkettä karttuisi 4,5 %:n mukaan.

Uudistuksen myötä otettiin käyttöön vuonna 2010 elinaikakerroin koskien vuonna 1947 syntyneitä ikäluokkaa. Kertoimen tavoitteena on jakaa kertynyt eläkeoikeus kunkin ikäluokan ennustetun eliniän koko ajalle. Se siis pienentää alkavien eläkkeiden suuruutta sitä mukaa, kun ihmisten elinikä kasvaa. Elinaikakertoimen vaikutusta omaan eläkkeensä voi pienentää tai sen voi poistaa jatkamalla työuraansa, mikäli siihen on mahdollisuuksia.

Melko pian uudistuksen tultua voimaan huomattiin,

että suomalaiset elävät huomattavasti pidempään kuin mitä 2000-luvun alussa oli arvioitu. Seurasi kysymys, että jos elämme pidempään, pitäisikö meidän tehdä myös pidempään töitä?

Uudistuksen myötä havaittiin nopeasti, että joustavan eläkkeelle jäämisiän alarajasta 63-vuodesta tuli käytännössä vanhuuseläkkeelle jäämisen normi-ikä. Pian myös nähtiin, että kannustinkarttuma ei houkuta laajasti ihmisiä jatkamaan töissä yli 63-vuotiaana, vaikka uudistuksen alkuvuodet elettiinkin taloudellisen nousun aikaa.

Tarve voimassaolevan eläkejärjestelmän uudistamiseksi alkoi näyttää ilmeiseltä ja välttämättömältä. Ensinnäkin asiaan kiinnitti huomiota Talousneuvosto. Varsinaisesti eläkekäyskysymyksen avasi pääministeri Matti Vanhanen alkuvuodesta 2009. Syntyi käsite ”Rukan hangilla”.

Työmarkkinajärjestöt ja oppositiopuolueet tyrmäsivät yksiselitteisesti vanhuuseläkeikään puuttumisen.

Järjestöt kuitenkin myönsivät, että eläkkeelle siirtymisikää tulisi saada ylöspäin. Niinpä sekä Vanhasen toinen hallitus että pääministeri Kataisen hallitus ovat yhdessä työmarkkinajärjestöjen kanssa asettaneet yhteisen numeraalisen tavoitteen, jonka mukaan vuonna 2025 keskimääräinen eläkkeellesiirtymisikä olisi 62,4 vuotta. Nyt nähtävissä on, että tavoite ei toteudu ilman uusia lisätoimia.

2005 toteutetun eläkeuudistuksen arviointia on tehty viime aikoina runsaasti. Tutkijat Roope Uusitalo ja Satu Nivalainen ovat arvioineet uudistuksen vaikutusta eläkkeellesiirtymisikään. Heidän mukaansa uudistuksen vaikutus on pidentänyt työuria vain vähäisesti, vaikka eläkkeelle jäämisikä uudistuksen myötä nousikin. Nousun syynä on ollut melkein yksinomaan varhaiseläkejärjestelmien tukkiminen, erityisesti työttömyyseläkkeen poistaminen. Uudistuksessa työttömyyseläke poistettiin ja korvattiin oikeudella työttömyysturvan lisäpäiviin eli ns. työttömyysputkella.

Tutkijat huomioivat myös elinaikakertoimen käytännön vaikutukset. Elinaikakertoimen vaikutukset heijastuvat erityisesti pidemmän ajan päästä alkaviin eläkkeisiin. Jos tänä vuonna täyden eläkkeen saa 63-vuotiaana, niin vuonna 2050-60 saman tasoiselle eläkkeelle pääsee 67-vuotiaana. Kerroin toimii mekaanisesti loistavasti, mutta uhkaa samalla pienentää eläkkeiden tasoa, mikäli tulevat eläkeläiset eivät tee huomattavasti pidempää työuraa.

5. Eläkeuudistuksella vaimennusta kestävyysvajeeseen

Kestävyysvajeessa on kyse siitä, että julkisen talouden menojen arvioidaan pysyvästi ylittävän julkisen talouden verotuotot ja muut tulot. Valtiolla ja kunnilla on krooninen alijäämä ja näköpiirissä on, että julkisen sektorin velka nousee liian korkealle tasolle. Kestävyysvajeen purkaminen vaatii, että tulevien vuosikymmenten julkiset tulot ja menot saadaan tasapainoon.

Suomen Pankin ja Valtiovarainministeriön arvioivat kestävyysvajeen olevan noin 8–10 miljardia euroa.

Kestävyysvajeen tarkka arvioiminen on kuitenkin vaikeaa, koska aikaulottuvuus käsittää vuosikymmenien mittaisen ajanjakson. Arvion lopputulos riippuu pitkälti siitä, millaisten lähtötietojen varassa arvio tehdään ja toisaalta siitä miten arvioidaan mm. talouskasvun, työllisyyden, syntyvyyden, eläkkeelle jäämisiän ja maahanmuuton kehittyvän.

Mikäli tulevaisuudessa osoittautuu, että kestävyysvaje arvioitiin ylisuureksi, on tilanne helppo korjata lisäämällä menoja tai keventämällä veroja. Sen sijaan, jos nyt ei löydy valmiutta vajeen umpeen kuromiseen, tulee se tulevaisuudessa olemaan nykyistä vaikeampaa.

Rakenneuudistuksia on tehtävä

Iso osa kestävyysvajeesta selittyy ikäsidonnaisten menojen kasvulla. Puolet menojen kasvusta on seurausta eläkkeiden kokonaismäärän kasvusta. Loput menonlisäyksistä kohdistuu pääosin kuntien harteille oleviin vanhusikäluokkien hoito- ja hoivamenoihin.

Pidemmän aikavälin tulojen ja menojen tasapainottaminen on sukupolvipolitiikkaa. Jos kestävyysvajetta ei saada kuntoon ja velkaa otetaan lisää, saavat tulevat ikäluokat perinnökseen yhä suuremman velkataakan. Ikäluokkien pieneneminen lisää jo entisestään tulevien sukupolvien kohdalle tulevaa vastuuta.

Julkisen talouden kuntoon saattaminen ei onnistu ilman rakenteellisia uudistuksia. Rakenneuudistuksia ovat toimet, jotka lisäävät työvoiman tarjontaa, edistävät talouskasvua, parantavat tuottavuutta ja pienentävät pysyvästi julkisen sektorin menoja. Ra-

kenneuudistukset vaikuttavat hitaasti, vasta vuosien tai jopa vuosikymmenten kuluessa. Kestävyysvajeen korjaamiseen eivät riitä yksinomaan akuutin talous- taantumien korjaustoimet, kuten veronkorotukset, menoleikkaukset ja elvytystoimet.

Työurien pidentäminen koko ihmisen työuran aikana sekä eläkkeellesiirtymisiän nostaminen ovat osa välttämättömiä rakenneuudistuksia. Työurien pidentyminen yhdellä vuodella lisäisi työllisten määrää 60 000 henkilöllä. Tämä pienentäisi kestäväysvajetta 0,7 prosenttiyksikköä/bkt. Mitä pidempään suomalaiset kykenevät ja saavat olla työelämässä, sitä suuremmaksi kasvavaa myös verotulokertymä ja kansantuotteen taso.

Rahastointi on pienentänyt kestäväysvajetta

Eläkejärjestelmämme on itsessään rahastoinnin, elinaikakertoimen ja eläkemaksukorotusten ansiosta kestäväysvajetta supistava tekijä. Valtiovarainministeriön mukaan työeläkejärjestelmä vähentää vajetta kokonaisuudessaan noin yhdellä prosenttiyksiköllä bruttokansantuotteesta. Rahastoinnin ansiosta eläkemaksujen korotuspaine ei ole suurten ikäluokkien siirryttyä eläkkeelle niin suuri kuin mitä se muutoin olisi.

Eläkerahastoissa olevan pääoman tuottojen pitkän aikavälin tavoitetasona on 3,5 prosentin vuotuinen tuotto. Koska tuottotavoite ylittää Euroopan keskuspankin määrittelemän alle 2 prosentin keskimääräisen inflaatiotavoitteen, kertyy rahastoinnista myös kestäväysvajetta supistavaa korkotuottoa.

Eläkemaksujen rahastoinnilla on tähän saakka ollut merkitystä siihen, että Suomen julkisen talouden vuotuinen vaje on pysynyt EU:n kasvu- ja vakaussopimuksen asettaman rajan yläpuolella. Jatkossa työeläkelaitosten ylijäämä tulee kuitenkin supistumaan väestökehityksestä johtuen.

6. Tulevan eläkeuudistuksen sisältökysymykset

Työmarkkinajärjestöt ja Kataisen hallitus tavoittelevat, että eläkeuudistus astuisi voimaan 1.1.2017. Uudistuksen kohteena olevat sisältökysymykset ovat pitkälti tiedossa. Niitä ovat ainakin:

- keskimääräinen eläkkeellesiirtymisikä nostetaan vuoteen 2025 vähintään 62,4 vuoteen
- elinajan odotteen nousun huomioon ottaminen
- eläkejärjestelmän ikäraajat
- varhaiseläkejärjestelmät
- työkyvyttömyyseläke
- eläkkeen karttumat ja karttumisen alkaminen
- työeläkemaksujen taso
- eläkkeiden rahoitus pitkällä aikavälillä
- eläkeindeksit
- liikaa perityt työkyvyttömyysvakuutusmaksut
- EMU-puskurit
- eläkeuudistuksen rooli kestäväysvajeen umpeen kuromisessa
- työelämän laatukysymykset

Olemme tilanteessa, missä kaikki alkavat myöntää, että eläkeuudistus eläkeiän korottamisineen on tehtävä. On tehty taustaselvityksiä ja -tutkimuksia sekä kansainvälisiä arvioita Suomen eläkejärjestelmästä. Viime syksynä Jukka Pekkarisen asiantuntijatyöryhmä julkisti laajan taustaselvityksensä Jukka Rantalan eläketyöryhmälle.

Työmarkkinajärjestöt ovat aloittaneet neuvottelunsa eläkeuudistuksen aikaansaamiseksi. Tavoitteena on, että uudistuksen sisältö olisi valmis syksyyn 2014 mennessä. Sen jälkeen Kataisen hallituksen on tarkoitus käynnistää neuvottelutuloksesta hallituksen esitysten valmistelu, mutta eduskunnan päätettäväksi uudistus tulisi vasta eduskuntavaalien 2015 jälkeen. Käytännössä tämä merkinnee sitä, että vaalien jälkeen muodostettava hallitus ottaa neuvotellun eläkeratkaisun hallitusohjelmaansa.

Laatua työelämään:

1. Työurien pidentäminen vaatii lukuisia samaan suuntaan vaikuttavia toimia työelämässä. Työelämän laatu, työikäisten työkyvyn turvaaminen ja parantaminen ovat keskeisimpiä tavoitteita. Tehdään kuntoutuksen kokonaisuudistus. Työnantajien ja työterveyshuollon panosta työkyvyn turvaamisessa ja ennaltaehkäisevissä toiminna vahvistetaan.
2. Erityisesti pk-yrityksissä yrittäjän henkinen ja fyysinen jaksaminen on keskeistä koko yrityksen ja sen henkilöstön hyvinvoinnin kannalta. Yrittäjien työterveyshuoltoon on kiinnitettävä erityistä huomiota.
3. Ryhdytään toimiin osatyökykyisten työllistymisen edistämiseksi. On arvioitu, että Suomessa on noin 30 000 työkyvyttömyyseläkkeellä olevaa, jotka haluaisivat palata työelämään työkykynsä puitteissa. Työmarkkinaosapuolten tulisi vauhdittaa osatyökykyisten työmarkkinoiden syntymistä. Kiirehdimme toimivaa lakia sosiaalisten yritysten perustamiseksi.
4. Ikääntyneiden työssä jaksamiseen ja työmarkkina-asemaan kiinnitetään erityistä huomiota. Ikääntyneiden osaaminen nähdään voimavarana ja otetaan osaksi uusien ja nuorempien työntekijöiden perehdyttämistä ja mentorointia. Parannetaan ikääntyvien mahdollisuuksia kehittää osaamistaan, vaihtaa työtehtäviä ja käyttää hyväksi joustavia työaikajärjestelyjä. Otetaan käyttöön kullekin työpaikalle sopivimmat ikäohjelmat ikääntyvien työntekijöiden tueksi.
5. Ikäsyrynnän suurin syy on työpaikan kielteiset asenteet. Johto ja lähiesimiehet ovat pitkälti vastuussa asenneilmapiiristä. Hyvään johtajuuteen kuuluu huolehtia työpaikan hyvästä ilmapiiristä ja siitä, että ketään ei syrjitä ikänsä vuoksi. Työmarkkinajärjestöjä rohkaistaan ottamaan ikäsyrynnän poistaminen yhdeksi tärkeimmäksi tavoitteekseen.

Eläkeuudistuksen yleiset perusteet:

6. Eläkeuudistuksen ensisijainen tavoite on turvata toimeentulo työssäoloajan jälkeen, mahdollisen työkyvyttömyyden tai perheen jäsenen menetyksen vuoksi. Uudistusta tehtäessä on huomioitava oikeudenmukaisella tavalla nyt jo työelämässä olevat, työuraansa aloittelevat ja tulevat työntekijät. Sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus on hyvän eläkejärjestelmän perusta.
7. Eläkejärjestelmä ei voi koskaan olla täysin valmis, vaikka sen aikahorisontti on ääretön. Ihmisten työtehtävät ja työurat muuttuvat. Emme pysty täsmällisesti ennakoimaan ihmisten odotettavissa olevaa elinikää tai väestön, talouden ja työllisyyden kehitystä.
8. Ellei eläkejärjestelmän rahoitus ole kestävällä pohjalla, ei se myöskään turvaa työssäoloajan jälkeistä kohtuullista toimeentuloa. Taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä eläkejärjestelmän on oltava mahdollisimman selkeä, looginen ja avoin.
9. Eläkeuudistus on välttämätön työurien pidentämisen, työeläkemaksujen kohtuullisuuden ja julkisen talouden kestävyysvajeen kannalta. Makrotason perustelut eivät saa häivyttää sitä, että uudistus vaikuttaa suoraan miljoonien suomalaisten ihmisten elämään.
10. Tulevaisuudessa on tärkeää parantaa työllisyyttä ja kansalaisten ostovoimaa. On välttävää kokonaisveroasteen merkittävää nousua nykyisestä. Hyvinvointipalveluiden rahoittaminen perustuu verotuloihin. Jos veroluontoiset eläke- ja muut sosiaalivakuutusmaksut nousevat kohtuuttomasti, luo se painetta alentaa muuta verotusta.

Hyvän eläkejärjestelmän piirteitä:

11. Hyvässä eläkejärjestelmässä on joustavuutta ja valinnan mahdollisuutta. On oltava mahdollisuus siihen, että ihminen voi samaan aikaan olla osittain työssä ja osittain eläkkeellä. Nykyistä osa-aikaeläkejärjestelmää voi kehittää nykyistä toimivammaksi. Joustavan eläkkeelle siirtymisen voi toteuttaa myös esimerkiksi varhennusvähennyksen tai lykkäyskorotuksen keinoin.

12. Hyvä eläkejärjestelmä on kannustava ja oikeudenmukainen. Yleensä suorittavassa työssä olevat aloittavat työuransa aiemmin kuin fyysisesti kevyemmissä töissä olevat korkeasti koulutetut. Erityisesti pienituloisten ja raskaissa töissä olevien osalta olisi löydettävä kannustavia elementtejä, joilla huolehditaan heidän eläketurvansa tasosta. Sen sijaan aiemmin käytössä olleisiin ammattialakohtaisiin eläkeikiin ei ole enää paluuta.

13. Hyvä eläkejärjestelmä pyrkii ennakoimaan nykyistä paremmin työn ja työmarkkinoiden muutokset. Myös yrittäjyys on monimuotoisumassa ja yhä kasvavan joukon työurat ovat enää vaivoin perinteisin termein kuvattavissa. Yrittäjöpohjalla omaa työtään tekevien määrää tulee kasvamaan. Myös taloudellinen epävarmuus ja suhdanneriskit vaikeuttavat yrittäjien vakaan eläketurvan muodostumista. Meidän on kyettävä huolehtimaan yrittäjien eläketurvasta ja oltava valmis tekemään parannuksia YEL-lakiin.

14. Hyvä eläkejärjestelmä huomioi nykyistä paremmin ihmisen elämänkaaren eri vaiheet. On tutkittava mahdollisuus parantaa äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaalla ja hoitovapaalla olevien sekä omaishoitajien eläkkeen karttumisen tasoa.

Eläkeiän sitominen eliniän odotteeseen ja eläkeiän nosto:

15. Tuemme tavoitetta, että vuonna 2025 keskimääräinen eläkkeellesiirtymisikä on 62,4 vuotta. Eläkkeellesiirtymisiän tavoitteen rinnalle on syytä huomioida myös muita työurien pidentämistä tukevia numeraalisia tavoitteita (työllisyysaste, nuorten työllisyys ym.)

16. Kun elämme yhä pidempään, on johdonmukaista, että olemme työssä pidempään. Tavoitteena on uudistus, jossa lisääntyvästä eliniästä osa käytetään työntekoon ja osa eläkkeellä oloon. Eläkeneuvotteluissa arvioidaan missä suhteessa tämä on viisasta tehdä. Vanhuuseläkeikä sidotaan eliniän odotteeseen. Näin kukin ikäluokka voi helpommin ennakoida oman alimman eläkeikänsä. On arvioitava, että tarvitaanko ja missä määrin rinnalla vielä 2010 käyttöön otettua elinaika-kerrointa.

17. Osana eläkeuudistusta tehdään päätös vanhuuseläkkeen alarajan nostamisesta. Ikärajan noston toteuttaminen tehdään vähitellen ja asteittain riittävän pitkällä siirtymäajalla. On pidettävä huoli siitä, että yksikään ikäluokka ei kohtuuttomasti kärsi eläkeiän nostosta.

18. Kun vanhuuseläkeikää nostetaan, tulee turvata niiden henkilöiden toimeentulo, jotka eivät pysty työskentelemään vanhuuseläkeikään saakka. Heidän tilanteeseen ratkaisu voi löytyä esimerkiksi työttömyysturvan lisäpäiväoikeuden, osa-aikaeläkkeen tai varhennetun eläkkeelle siirtymisen kautta.

19. On tavoiteltavaa, että eri lakisääteisissä eläkejärjestelmissä siirrytään yhtenäisiin eläkeikiin.

Työkyvyttömyyseläkkeet:

20. Työkyvyttömyyseläkkeiden alkavuus on puolitettava. Työkyvyttömyyseläkkeiden puolitus edellyttää laajaa muutosta työpaikoilla, työssä ja työelämän laatutekijöissä. Työnantajien on otettava työkyvyn turvaaminen keskeiseksi osaksi johtamista. Työterveyshuollon painopiste on kohdennettava tukemaan työkykyä. Työterveyshuolto on saatava elimelliseksi osaksi hyvin toimivaa työyhteisöä. Näin työterveyshuollon painopiste saadaan kohdennettua tukemaan ennalta ehkäisevästi työkykyä.

21. Eläkeyhtiöiden liikaa perimien työkyvyttömyysvakuutusmaksujen palauttamista palkansaajille ja yrityksille on arvioitava edelleen. On oltava valmius lisäpalautuksiin tai huomiointiin uusia maksuja määriteltäessä.

Perusturva, omaishoidon tuki, indeksit ja eläkekatto:

22. Työeläkejärjestelmän uudistamisen rinnalla on nähtävä Kelan eläkkeiden eli kansaneläkkeen ja takuueläkkeen suuri merkitys tulottomien ja vähätuloisten perusturvan turvaajina. Eläkeläisköyhyyden pienentämiseksi on kansaneläkkeen ja takuueläkkeen tasosta ja ostovoimasta huolehdittava.

23. Omaishoitajilla on yhä rooli läheistensä hoidossa ja hoivassa. Keskusta esittää, että omaishoidon tuki siirretään Kelan vastattavaksi ja että muutetaan omaishoidon rahallinen tuki verottomaksi tuloksi. Tällä olisi merkitystä erityisesti pienellä eläkkeellä olevien omaishoitajien kannalta.

24. Yhdymme Jukka Rantalalan vetämän ns. indeksityöryhmän kantaan siitä, että eläkkeiden ja ansaittujen eläkeoikeuksien nykyistä indeksimenettelyä jatketaan.

25. Aika ajoin keskusteluun nousee eläkekaton käyttöönotto. Se on ymmärrettävää, mutta siihen sisältyy myös suuria ongelmia. Eläkekattoa olisi vaikea sovittaa vakuutusperusteiseen järjestelmäämme. Eläkekatoista seuraisi myös eläkemaksukatto ja maksutulot pienentyisivät. Pidämme perusteltuna, että jokaisella suomalaisella on mahdollisuus jatkossakin kartuttaa eläkettään samoilla ehdoilla. Eläkekatto ei poistaisi hyvin korkeita eläkkeitä, sillä niistä monet kumpuavat johtajapimuksista määritellyistä lisäeduista.

Eläkemaksut, rahastointi, sijoitustoiminta ja yhtiöiden hallinto:

26. Eläkemaksujen tasoa on tarkasteltava pitkäjänteisesti. Ne on pidettävä maltillisella tasolla vaarantamatta eläkejärjestelmän kokonaisrahoitusta. Makсутason jojo-liikettä on syytä välttää. On vältettävä uusia, ennakoimattomia lisärasituksia työntekijöille ja työnantajille.

27. Rahastointi on osoittautunut eläkejärjestelmän kannalta järkeväksi ratkaisuksi. Sitä on syytä jatkaa. Yksityisen sektorin maksettavat eläkkeet ylittivät pysyvästi vuonna 2012 perittävät eläkemaksut ja rahastojen tuotoilla rahoitetaan tuo erotus. Rahastoiduista varoista on pidettävä hyvä huoli ja sijoitustoiminnan on oltava tuottavaa ja turvaavaa.

28. Eläkeyhtiöiden sijoitustoiminnan on oltava eettisesti kestävällä pohjalla. Eläkelaitosten kartuttamalla kansallisvarallisuudella on tärkeä rooli kasvun, työllisyyden ja sitä kautta suomalaisten hyvinvoinnin turvaajana. On haettava tuottavia ja pitkäaikaisia sijoitusmahdollisuuksia myös kotimaasta vaarantamatta laitosten tuottoja ja hajauttamisvelvollisuutta. Keskustan esittämät Uuden kasvun rahasto ja Valtion Infra Oy ovat esimerkkejä kohteista, jotka sopisivat erinomaisesti eläkeyhtiöiden sijoituskohteiksi.

29. Takaisinlainausjärjestelmä on elvytettävä toimivaksi osaksi yritysten rahoitusvalikoimaa työllisyyden lisäämiseksi tarkastamalla asiaan liittyvää sääntelyä. Nyt takaisinlainauksen käyttö on vähäistä siitä huolimatta, että muun yritysrahoituksen saatavuus on tiukentuneen sääntelyn vuoksi vaikeutunut.

30. Eläkelaitosten monimuotoisuus on vahvuus. Eläkesäätiöiden ja -kassojen toimintaedellytykset suhteessa työeläkevakuutusyhtiöihin on oltava yhdenvertaisella tasolla.

31. Eläkeyhtiöillä on erittäin suuri valta ja vastuu suomalaisten yhteisestä eläkevarallisuudesta. Eläkeyhtiöiden tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, että niiden hallinto ja johdon palkitsemiskulttuuri ovat avoimia ja kestävätkä yleisen tarkastelun.